

<https://doi.org/10.15407/econindustry2026.02.003>

УДК 338.45:330.341.1+330.34

JEL: L52, O25, O14, F13

Ірина Юрїївна ПІДОРІЧЕВА, д-р екон. наук, старший дослідник
E-mail: pidoricheva@nas.gov.ua; <https://orcid.org/0000-0002-4622-8997>

Інститут економіки промисловості НАН України,
вул. Марії Капніст, 2, м. Київ, 03057, Україна

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ПАСТКИ ПЕРИФЕРИЗАЦІЇ¹

Досліджено проблематику формування промислової політики країнами периферії та напівпериферії в умовах зовнішніх обмежень на прикладі України. Розкрито структурну слабкість української економіки та ризики її периферизації в міжнародному поділі праці. Систематизовано зовнішні обмеження формування державної промислової політики. Обґрунтовано доцільність застосування підходу економічної складності як аналітичної основи реалізації селективної промислової політики та окреслено споріднені напрями диверсифікації економіки України. Сформульовано стратегічні засади формування промислової політики України з урахуванням вимог Індустрій 4.0 та 5.0.

Ключові слова: промислова політика, структурна трансформація, диверсифікація, продуктивні (виробничі) спроможності, економічна складність, Індустрій 4.0 та 5.0, пастка периферизації.

Вирішальну роль у стабілізації економіки України, забезпеченні її розвитку та самодостатності відіграє промислова політика. Маючи напівпериферійний стан економіки, Україна зазнає ризику переходу до периферійної позиції в міжнародному поділі праці, що робить завдання відродження її промислово-технологічної бази принципово важливим.

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання «Комплексного наукового дослідження щодо актуалізації промислової політики України на принципах Індустрій 4.0 та 5.0» Інституту економіки промисловості України (номер держреєстрації 0125U003560).

Десятиліттями панівна економічна ідеологія вільного ринку заперечувала важливість створення конкурентоспроможної промисловості країнами периферії та стримувала промисловий розвиток напівпериферійних економік. Досі в цих країнах просуваються ідеї про користь порівняльних переваг (спеціалізації на сировині), неефективність державного втручання (відмову від промислової політики) та розвиток через інтеграцію у світову торгівлю без урахування позицій країн у глобальних ланцюгах доданої вартості. Фактично це означає заборону або суттєве звуження можливос-

Цитування: Підоричева І. Ю. Промислова політика України: можливості подолання пастки периферизації. *Економіка промисловості*. 2026. № 2 (114). С. 3—22. <https://doi.org/10.15407/econindustry2026.02.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

тей урядів таких країн застосовувати інструменти промислової політики для підтримки власної промисловості, які свого часу забезпечили індустріальний прорив, стрімке економічне зростання та суспільний добробут країн ядра світової системи. Це поглиблює нерівність і бідність у світі (Макстон, Рандерс, 2017, с. 257-259) та відтворює ієрархічну структуру світової економіки, оскільки розвиток і процвітання одних країн (ядра світової системи) відбувається не всупереч, а за рахунок недорозвиненості інших (периферії та напівпериферії світової системи) і вибудовування з ними асиметричних відносин (Wallerstein, 2004). Саме так формується пастка периферизації — ситуація, за якої спеціалізація країни на сировині та простих виробничих операціях закріплюється як стійка траєкторія відтворення економічної відсталості, вийти з якої без цілеспрямованого державного втручання практично неможливо.

Україна, зазнавши значних втрат і руйнувань унаслідок широкомасштабних воєнних дій², потребує відновлення та реконструкції³, не має іншого шляху, ніж цілеспрямоване формування конкурентоспроможного промислового сектору та реалізація проактивної промислової політики (тобто такої, яка не лише реагує на наявні проблеми, а діє на випередження, цілеспрямовано формуючи структуру економічної діяльності на основі стратегічного бачення майбутнього національної промисловості). В умовах нової промислової революції ці завдання мають вирішуватися з урахуванням принципів Індустрій 4.0 та 5.0 як стратегічно до-

² World Bank (2025, March 1). *Ukraine — Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) : February 2022 – December 2024 (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/0990222025114040022>

³ Відновлення — комплекс дій, спрямованих на поновлення базових функцій економіки та послуг життєзабезпечення територій без зміни функціонального призначення об'єктів після руйнівних подій та криз у коротко- та середньостроковій перспективі. *Реконструкція* — комплекс матеріально-просторових, функціональних та інституціональних перетворень, що мають середньо- і довгостроковий горизонт планування, охоплюють як оновлення (удосконалення), так і кардинальну перебудову (трансформацію) територій і систем з метою подолання наслідків шоків і криз та реалізації суспільних трансформацій (Підричева, Баш, 2025а).

цільного для України вектора повоєнного економічного розвитку.

Проблематика промислової політики у світі та Україні є предметом широкого кола наукових досліджень, у яких висвітлюються її теоретичні та практичні аспекти. Починаючи з глобальної фінансової кризи 2008 р., особливо після пандемії COVID-19, промислова політика переживає своєрідне повернення, коли після десятиліть дискредитації вона дедалі частіше визнається невід'ємною складовою успішної економічної політики як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються (Stiglitz, Lin, Monga, 2013; Chang, Andreoni, 2020; Criscuolo et al., 2022; Juhász, Lane, Rodrik, 2023; Millot, Rawdanowicz, 2024; Evenett et al., 2024). У глобальній науковій дискусії відбувається зміщення акцентів від питання, чи потрібна промислова політика, до питання про те, як здійснювати промислову політику ефективно за умов інформаційних та політичних обмежень. Р. Юхас, Н. Лейн і Д. Родрік (Juhász, Lane, Rodrik, 2023) концептуалізують це зміщення в межах підходу «Нової економіки промислової політики», розглядаючи промислову політику як державну політику, цілеспрямовано орієнтовану на трансформацію структури економічної діяльності для досягнення суспільно значущих цілей, таких як забезпечення національної безпеки, пом'якшення наслідків зміни клімату, підвищення стійкості ланцюгів постачання та створення якісних робочих місць.

Яскравим прикладом наслідків недооцінки національного промислового надбання та відмови від проактивної промислової політики є досвід США. Так, Г. Пізано і В. Ші (Пізано, Ші, 2024) зазначають, що протягом десятиліть у відповідь на загострення глобальної конкуренції американські компанії вивозили виробництво за кордон, передавали виробничі операції на аутсорсинг, щоб зменшити витрати. У довгостроковій перспективі такий вибір мав катастрофічні наслідки: у багатьох випадках разом із втратою виробничих потужностей у країни зникла або зазнавала загрози значна частина виробничих спроможностей. До них належить надважке кування, металорізальні верстати, електродвигуни та генератори на постійних магнітах, виготовлення пристроїв із використанням рідкоземельних елементів, акумуляторні батареї, виробництво світлодіо-

дів для екранів та енергоефективного освітлення, виробництво напівпровідників, рідкокристалічні дисплеї, прецизійне скло, оптоволоконні компоненти, зокрема лазерні діоди з арсеніду галію. Усі ці технології та виробництва мають американське походження, але нині опинилися під загрозою втрати. Учені наголошують, що сьогоднішні, на перший погляд недооцінені, виробничі операції нерідко містять зародки майбутніх інноваційних продуктів і процесів, а тому реінвестування в розроблення нових продуктів і виробничих процесів є для США не лише економічно доцільним, а насамперед стратегічно необхідним. Лише відродивши виробництво, країна зможе наростити виробничі спроможності, необхідні для відновлення своїх конкурентних переваг. На їх переконання, уряд має зосереджуватися на двох ключових напрямках відродження виробничих спроможностей країни: підтримці фундаментальних і прикладних наукових досліджень та поглибленні співпраці між бізнесом і наукою; інвестуванні у кваліфікований людський капітал, необхідний для розвитку сучасної переробної промисловості.

Показово, що такі оцінки сьогодні публічно озвучуються політичним керівництвом США. Так, під час Мюнхенської конференції з безпеки у лютому 2026 р. Державний секретар США Марко Рубіо прямо пов'язав втрату виробничих спроможностей країни з багаторічною практикою офшорингу та аутсорсингу виробничих операцій, домінуванням уявлень про саморегульований характер вільної торгівлі. Він підкреслив, що віра в «кінець історії» виявилася хибною, оскільки ігнорувала як людську природу, так і уроки понад п'яти тисяч років історії людства, і зрештою дорого обійшлася західним країнам. Насправді деіндустріалізація не є неминучим етапом розвитку. Вона виявилася стратегічною помилкою, що призвела до формування критичних вразливостей Заходу у ключових секторах, важливих для їх економічної та безпекової стійкості⁴.

Отже, питання промислової політики в розвинутих країнах переходить у площину національної безпеки. Для України, яка перебуває в

умовах тривалого воєнного стану та пов'язаних із цим безпекових ризиків, цей вимір є визначальним, що зумовлює відповідну проблематику в українському науковому дискурсі: державна промислова політика постає основою за забезпечення резильєнтності, конкурентоспроможності та безпеки національної економіки.

Так, В. Геєць (Heyets, 2024, р. 11) зазначає, що процес відновлення України відбуватиметься в умовах високої невизначеності та нестабільності, які нині набули системного характеру та виходять за межі звичайних економічних криз. За таких умов, на його думку, необхідним є перегляд пріоритетів економічної політики, серед яких дедалі більшого значення набуває промислова політика, офіційно визнана майже у 90 країнах світу. У дослідженні (Геєць, 2024) автор наголошує, що промислова політика має бути нерозривно пов'язана з інноваційною, оскільки лише їх узгоджене поєднання здатне забезпечити технологічне оновлення економіки, досягнення цілей суспільного добробуту, кліматичної трансформації та енергетичної безпеки. При цьому слід зауважити, що недоцільно втрачати з фокусу уваги й інвестиційну складову промислової політики.

Ю. Кіндзерський (Кіндзерський, 2023) підкреслює виключне значення промислової політики для економічного розвитку України в умовах війни та повоєнного відновлення. Науковець висвітлює світовий досвід формування промислової політики, її інструментарій, моделі та протиріччя застосування, звертаючи увагу на успіхи та невдачі різних країн. Він детально зупиняється на концепції «підприємницької держави» та ролі інституційного дизайну країни в забезпеченні ефективності промислової політики, що усуває сумніви щодо її доцільності та актуалізує питання визначення її змісту.

Успішність промислової політики передбачає наявність фінансової системи, орієнтованої на довгострокове інвестування та підтримку структурних змін. У цьому контексті в роботі (Кіндзерський, 2025) автор на основі аналізу світового досвіду функціонування національних банків розвитку обґрунтовує можливість створення аналогічної інституції в Україні. Такий банк він розглядає як необхідну складову промислової політики, здатну сприяти подоланню економічної відсталості та мінімізувати

⁴ Astrid-Online (2026, 14 February). Marco Rubio Remarks at the Munich Security Conference 2026. Transcript. <https://www.astrid-online.it/static/upload/marc/marco-rubio-remarks-at-msc-2026.pdf>

наслідки війни, забезпечуючи фінансову підтримку стратегічних напрямів відновлення та розвитку економіки.

Показово, що ця ідея вже отримала інституційне оформлення: у 2025 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національну установу розвитку»⁵, яким започатковано створення Національної установи розвитку як неприбуткової інституції з особливим статусом, що виконує державну функцію підтримки розвитку та відбудови економіки України (ст. 1). Цільовою групою установи визначено кредитоспроможні суб'єкти мікро-, малого та середнього підприємництва, для яких доступ до фінансування на загальноприйнятних умовах є обмеженим або ускладненим через недосконалість ринкових механізмів, кризові явища або інші обставини (ст. 4). Такий фокус підтримки загалом узгоджується зі світовою практикою: разом із банками розвитку універсального мандата функціонують вузькоспеціалізовані інституції, і серед них помітна частка (близько 15 %) орієнтована саме на підтримку малого та середнього бізнесу (Кіндзерський, 2025, с. 25).

Разом із визначальною роллю фінансової системи в реалізації промислової політики не менш важливим є вибір технологічного вектора розвитку промисловості. У дослідженні О. Вишневського і М. Божик (Vyshnevskiy, Bozhyk, 2025) обґрунтовано, що перетворення промисловості на смарт-промисловість є історично обумовленим глобальним трендом. Ігнорування цього тренду загрожує Україні технологічною маргіналізацією, тоді як успішні приклади реіндустріалізації в інших країнах підтверджують можливість реалізації аналогічної траєкторії змін в економіці. Смарт-промисловість розглядається авторами як ключова детермінанта оновленої промислової політики, здатна змінити траєкторію деіндустріалізації на шлях смарт-реіндустріалізації та посилити позиції України у глобальних ланцюгах доданої вартості. У роботі (Вишневський, 2023) автор розкриває зміст терміна «смарт-промисловість» шляхом систематизації понять, пов'язаних з Індустрією 4.0, та розмежування категорій «смарт-виробництво»,

⁵ Верховна Рада України (2025). Про Національну установу розвитку : Закон України № 4622-IX від 08.10.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4622-IX#Text>

«смарт-обслуговування» і «смарт-промисловість». Смарт-промисловість визначено як частину смарт-виробництва, пов'язану з випуском матеріальних товарів із використанням технологій Індустрії 4.0, уособлених у смарт-сервісах.

Незважаючи на те що в українській науковій літературі накопичено значний дослідницький доробок з проблематики промислової політики, питання її формування в умовах численних зовнішніх обмежень і глобальних технологічних зрушень залишається недостатньо розробленим. Специфіка України полягає в тому, що вона одночасно потерпає від структурної деформації економіки та руйнівних наслідків широкомасштабних воєнних дій, рухається шляхом євроінтеграції зі всіма її регуляторними вимогами та обмеженнями, змушена виконувати зобов'язання перед міжнародними інституціями, постійно збільшуючи боргове навантаження, і при цьому не може дозволити собі проігнорувати вимоги Індустрій 4.0 та 5.0, відставання від яких консервуватиме її периферійне положення у глобальній економіці. Саме таке поєднання умов і визначає науково-практичну проблему, розв'язанню якої присвячено цю статтю. Різноманітність, а подекуди і суперечливість цих умов, складність їх одночасного врахування унеможливають застосування точкових, тактичних рішень, а потребують стратегічного підходу до формування промислової політики.

Метою статті є обґрунтування стратегічних засад формування промислової політики України, спрямованої на подолання пастки периферизації та зміну структури економічної діяльності шляхом нарощування продуктивних спроможностей країни в умовах зовнішніх обмежень і технологічних викликів.

Структурна слабкість економіки України: масштаби та прояви

Дотримання рекомендацій Вашингтонського консенсусу⁶, ігнорування економічних законів і гіпотез, зокрема закону Калдора-Вердоорна

⁶ Williamson J. (2002). *What Washington means by policy reform*. In: *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington, DC: Institute for International Economics, 1990. Peterson Institute for International Economics. <https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/what-washington-means-policy-reform>

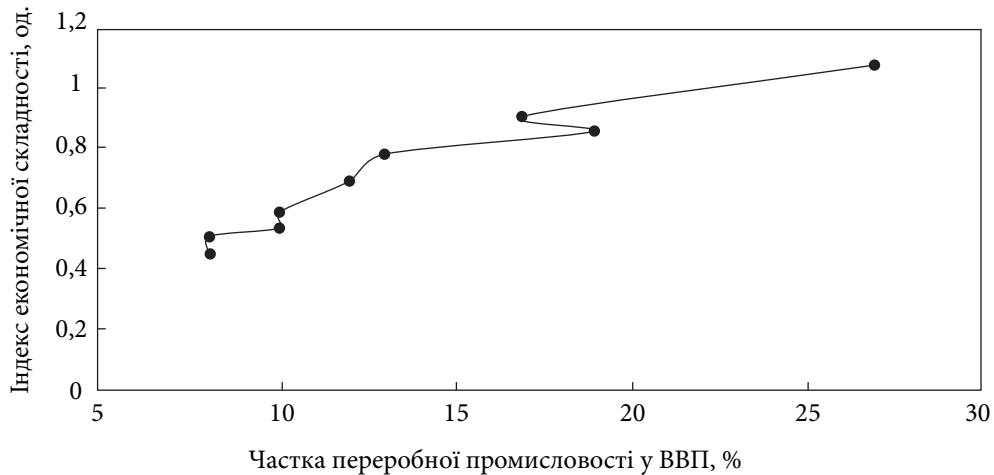

Рис. 1. Динаміка частки переробної промисловості у ВВП та Індексу економічної складності України (1996-2023 рр.)

Джерело: складено на основі: World Bank (n.d.). *Manufacturing, value added (% of GDP) — Ukraine* [Dataset]. World Bank Group. <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=UA>; The Growth Lab at Harvard University (2024). *Economic Complexity Index, HS92*. Atlas Data Downloads. Harvard Dataverse. <https://atlas.hks.harvard.edu/data-downloads>

(про зростаючу віддачу в переробній промисловості), закону Тірлвола (про платіжно-балансове обмеження економічного зростання, яке посилюється сировинною спеціалізацією та знижується зі зростанням частки складного експорту), гіпотези Пребіша-Зінгера (про довгострокове погіршення умов торгівлі для країн із сировинною економікою), а також прогресивних структурних закономірностей економічного розвитку (зростаючої віддачі та різноманітності видів економічної діяльності, економічної складності, кумулятивної каузальності, економії на масштабі, синергетичних і кластерних ефектів) зумовило структурну слабкість національної економіки. Так, частка переробної промисловості у ВВП України скоротилася з 44,6 % у 1992 р. до 8,4 % у 2024 р. — це рівень сировинних економік, який значно поступається показнику промислово розвинутих країн: в Ірландії ця частка становить 29,6 %, у Південній Кореї — 26,6, Китаї — 24,9, Японії — 20,6, Чехії — 19,9, Німеччині — 18,0 %⁷. Як результат, це закріпило за Україною місце у низькодохідних сегментах міжнародного поділу праці як постачальника сировини та продуктів низького ступеня переробки: за 9 місяців 2025 р. близько 45 % українського то-

варного експорту склали зернові культури, жири та олії, деревина та чорні метали⁸. За період 1995—2024 рр. частка України у світовому експорті аграрної продукції зростає в 11,8 рази (з 0,09 до 1,06 %) ⁹.

Водночас важливо розрізняти загальносвітову тенденцію до зниження частки переробної промисловості у ВВП з огляду на підвищення рівня економічного розвитку країн та ситуацію в Україні, де деіндустріалізація має прискорений і аномальний характер (Vyshnevskiy, Bozhuk, 2025), не пов'язаний із переходом до складніших видів діяльності. Про це свідчить, зокрема, динаміка Індексу економічної складності (*Economic Complexity Index, ECI*)¹⁰, адже скорочення частки переробної промисловості у ВВП України відбувалося на тлі падіння цього показника. Економічна склад-

⁷ Our World in Data (n.d.). Share of manufacturing in gross domestic product (GDP), 2024. <https://ourworldindata.org/grapher/manufacturing-value-added-to-gdp?tab=table&country=IRL~CHN~TUR~POL~JPN&mapSelect>

⁸ Держстат (2025). Зовнішня торгівля України товарами за 9 місяців 2025 року (експрес-випуск). <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-9-misyatsiv-2025-roku-ekspres-vypusk>

⁹ Harvard Growth Lab (n.d.). *Market share: Ukraine*. <https://atlas.hks.harvard.edu/countries/804/market-share>

¹⁰ Індекс економічної складності — кількісна міра різноманітності та технологічної складності експортної структури країни, розроблена Р. Хаусманом і С. Ідальго (Harvard Growth Lab). Індекс поєднує два виміри: різноманітність експорту (кількість складних товарів, які виробляє країна) та їх ексклюзивність (наскільки мало інших країн здатні виробляти ті самі товари) (Hausmann et al., 2013).

ність відображає рівень технологічних і виробничих компетенцій, накопичених у країні, і характеризує здатність економіки створювати й експортувати широкий спектр товарів, насамперед технологічно складних і рідкісних у світовому виробництві. Як показано на *рисунку*, обидва показники демонструють довгострокову тенденцію до зниження, а отже, процеси деіндустріалізації супроводжувалися спрощенням структури економіки та звуженням виробничо-експортних спроможностей країни¹¹.

Окремим проявом структурної слабкості української економіки є вкрай низька енергетична ефективність промислового виробництва. За показником віддачі доданої вартості у промисловості на одиницю витрачених первинних енергетичних ресурсів Україна у 2021 р. посідала 131 місце серед 132 досліджених країн світу (Череватський, Солдак, Чейлях, 2025), що є наслідком технологічної відсталості та збереження високої енергомісткості виробництва.

Про масштаби структурного відставання України свідчить динаміка розриву за ЕСІ між Україною і трьома країнами Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) — Польщею, Словаччиною та Румунією, які на початку 1990-х років мали схожий з Україною стартовий рівень економічної активності (за ВВП на душу населення за ПКС) (Підоричева, Баш, 2025b, с. 29). Важливо, що Польща із середини 1990-х і до початку 2000-х років, а Румунія до початку 2010-х років (з певними коливаннями) відставали від України за рівнем економічної складності, на що вказують від'ємні значення ΔЕСІ, тоді як Словаччина випереджала Україну впродовж усього досліджуваного періоду. У подальші роки розрив остаточно змістився на користь трьох країн ЦСЕ, а з 2015 р. він лише прискорився. Україна виявилася єдиною серед чотирьох країн, ЕСІ якої не зріс, а знизився — з пікового значення 1,082 у 1996 р. до 0,447 у 2023 р., тобто майже на 60 % (*табл. 1*).

Цю тенденцію підтверджують розрахунки питомого імпульсу промислового зростання, здійснені С. Князевим і М. Солдак (Kniaziev &

Soldak, 2024, с. 30), згідно з якими Україна посідає 58 місце серед 67 країн вибірки, суттєво поступаючись не лише розвинутим країнам, але й країнам ЦСЕ, зокрема Польщі (23 місце), яка на початку 1990-х років зазнавала схожих з Україною кризових явищ у промисловості, однак змогла їх подолати.

Триваючі воєнні дії та зумовлені ними безпекі ризики накладають додаткові обмеження на процеси відновлення й реконструкції економіки і країни загалом. Як результат, до вже існуючих структурних проблем додаються нові, зумовлені високою залежністю України від зовнішнього фінансування, здебільшого боргового характеру, та пов'язаних із цим зобов'язань. За таких умов повернення економіки виключно до її довоєнних структурних характеристик є стратегічно хибним, оскільки не формує якісно нових джерел зростання та призведе до периферизації. Вихід за межі цієї траєкторії можливий лише через зміну моделі розвитку. Тому ключовим завданням для України стає перехід від сировинної економіки до продуктивної економічної моделі, яка спирається на внутрішні джерела зростання як основу забезпечення резильєнтності, самодостатності та безпеки національної економіки.

Останнім часом в Україні спостерігається посилення уваги держави до питань промислового розвитку, що можна інтерпретувати як ознаку подолання тривалого скепсису щодо промислової політики та її ролі в забезпеченні економічного зростання. Практичним проявом цієї тенденції є запровадження низки державних програм підтримки національного виробництва, спрямованих на підвищення обороноздатності держави, забезпечення економічної безпеки, створення робочих місць і стримування міграції. Через ці причини у 2024 р. було започатковано урядову програму розвитку українських виробників «Зроблено в Україні», що має на меті зміну структури економіки із сировинної на переробну та високотехнологічну¹². Вона включає близько 20 підпрограм та ініціатив, спрямованих на стимулювання попиту на українські товари, залучення інвестицій у реальний сектор економіки, збільшення несировинного експорту та підтримку мікро- і малого бізнесу. За оцінками Мін-

¹¹ Короткострокове відновлення частки переробної промисловості у ВВП у 2005 р. порівняно з 2000 р. (з 17 до 19 %) можна пояснити нарощуванням обсягів металургійного та хімічного виробництва, але не переходом до складніших видів діяльності, про що свідчить продовження падіння ЕСІ в цей період.

¹² Зроблено в Україні (n.d.). <https://madeinukraine.gov.ua/#politics>

Таблиця 1. Динаміка наростання розриву між окремими країнами Центральної та Східної Європи й Україною за Індексом економічної складності

Рік	Польща — Україна	Словаччина — Україна	Румунія — Україна
1996	-0,192	0,045	-0,252
1997	-0,182	0,034	-0,304
1998	-0,082	0,085	-0,374
1999	-0,015	0,148	-0,357
2000	0,027	0,193	-0,337
2001	0,027	0,195	-0,348
2002	-0,043	0,099	-0,407
2003	-0,017	0,120	-0,361
2004	0,053	0,155	-0,287
2005	0,073	0,269	-0,227
2006	0,115	0,263	-0,169
2007	0,141	0,292	-0,085
2008	0,164	0,324	-0,033
2009	0,198	0,332	0,024
2010	0,265	0,349	0,013
2011	0,267	0,322	-0,044
2012	0,292	0,359	0,058
2013	0,321	0,398	0,082
2014	0,321	0,423	0,107
2015	0,433	0,510	0,223
2016	0,421	0,518	0,307
2017	0,483	0,599	0,356
2018	0,512	0,626	0,425
2019	0,463	0,633	0,423
2020	0,457	0,645	0,414
2021	0,514	0,709	0,494
2022	0,521	0,705	0,510
2023	0,578	0,754	0,576

Примітка. Показники в таблиці відображають різницю значень ЕСІ у відповідному році між країною порівняння та Україною ($\Delta\text{ЕСІ} = \text{ЕСІ країни порівняння} - \text{ЕСІ України}$), од. $\Delta\text{ЕСІ} > 0$ — країна має вищу економічну складність, ніж Україна. $\Delta\text{ЕСІ} < 0$ — Україна випереджає відповідну країну (ці значення виділено кольором).

Джерело: розраховано і складено на основі: The Growth Lab at Harvard University (2024). *Economic Complexity Index, HS92*. Atlas Data Downloads. Harvard Dataverse. <https://atlas.hks.harvard.edu/data-downloads>

економіки України, у 2025 р. ця програма забезпечила 0,95 % зростання ВВП, що становить майже половину загального економічного зростання України (2,2 %) за підсумками року¹³. Ви-

¹³ Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України (2026). Політика «Зроблено в Україні» забезпечила 0,95 в.п. зростання ВВП у 2025 році. <https://me.gov.ua/News/Detail/425ce8d3-4b87->

знаючи довгоочікуваність і виключну важливість цих ініціатив для національної економіки, відкритим залишається питання інституційної та фінансової спроможності держави забезпечити їх послідовну практичну реалізацію.

Так, наприклад, Експортна стратегія на період до 2030 року, яку наразі розробляє Міністерство економіки України, формально фіксує правильні пріоритети — підвищення обсягів виробництва та експорту українських товарів і послуг з глибшою переробкою та вищою доданою вартістю¹⁴. Проте мета проекту Стратегії розвитку галузей промисловості на основі корисних копалин і компонентів стратегічного та критичного значення на період до 2056 року (Стратегії критичних мінералів)¹⁵ містить внутрішню логічну суперечливість між проголошеним орієнтиром на розвиток промисловості з високою доданою вартістю та фактичним акцентом на нарощуванні експорту корисних копалин і компонентів стратегічного та критичного значення. Така подвійність цільових орієнтирів і відсутність чіткого державного пріоритету створює ризик підміни стратегічної мети нарощування внутрішньої доданої вартості завданнями експлуатації мінерально-сировинної бази корисних копалин і компонентів України та продовження сировинно-боргового сценарію існування, за якого зростання валютних надходжень забезпечується переважно експортом ресурсів і напівфабрикатів при одночасному збереженні залежності від зовнішнього фінансування та імпорту високо-технологічної продукції.

Промислова політика в умовах зовнішніх обмежень: теоретичне осмислення та специфіка України

З урахуванням зазначеного важливо підкреслити, що різні види економічної діяльності мають неоднакову економічну та суспільну цін-

¹⁴ Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (2025). Україна оновлює експортну стратегію — з акцентом на переробку, «Зроблено в Україні» та нові можливості для бізнесу. <https://me.gov.ua/News/Detail/f45bae13-40fc-4f1d-b344-b2c4506174c6?lang=uk-UA&title=UkrainaOnovliuEksportnuStrategiiuZAktsentomNaPererobku-zrobленоVUKrainiTaNoviMozhливostiDliaBiznesu>

¹⁵ Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (2025). Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку галузей промисловості на основі корисних копалин та компонентів стратегічного та критичного значення та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026-2028 роках». <https://surl.li/zhxboz>

ність. Так, Е. Райнерт розрізняє вигідні та невикладні види діяльності для економічного розвитку і суспільного добробуту країни. Викладні види зазвичай з'являються завдяки новим знанням, що продукуються наукою. Переробна промисловість, як підкреслює науковець, віками уособлювала поєднання технологічного прогресу, зростаючої віддачі та недосконалої конкуренції і саме її цілеспрямований розвиток забезпечив економічний успіх країн — від Англії часів правління Генріха VII до Південної Кореї і Тайваню. Тому багато країн інвестують у переробну промисловість і дослідження й розробки, які забезпечують її технологічний розвиток (Райнерт, 2019). Саме знаннєємні види діяльності з високою часткою доданої вартості мають визначитися пріоритетами промислової політики, а до невикладних видів діяльності (сировинних, із низькою часткою доданої вартості) ставлення держави має бути протилежним. З огляду на мету урядової програми «Зроблено в Україні» та офіційні заяви представників різних гілок української влади можна стверджувати, що на державному рівні існує розуміння необхідності змінити спеціалізацію національної економіки. Проте економіка є не точною наукою, а більшою мірою мистецтвом вибору рішень, що залежить від конкретних умов і припущень. Для країн із низьким і нижче середнього рівнем доходу, що займають периферійні та напівпериферійні позиції у глобальній економіці, зокрема для України, такий вибір зазвичай є асиметричним і нав'язується ззовні — розвинутими країнами, міжнародними організаціями і транснаціональними корпораціями (ТНК) — та подається як «єдино правильний» через призму неоліберальної ідеології, що істотно звужує простір для формування та реалізації в них проактивної промислової політики.

Ще на початку 2010-х років Ю. Кіндзерський застерігав, що транснаціоналізація виробництва та поглиблення міжнародної спеціалізації призводять до закріплення за менш розвинутими країнами нав'язаних місць у глобальних технологічних ланцюгах передусім як поставальників сировини або майданчиків для простих виробничих операцій. За таких умов економічна політика цих країн дедалі більше підпорядковується інтересам зовнішніх центрів сили, а спроби активного промислового

розвитку зазнають екзогенних обмежень, що відтворюють сировинну спеціалізацію та деіндустріалізаційні тенденції (Кіндзерський, 2011). Автор наголошує, що для України відповідні процеси несуть не лише економічні, але й безпекові ризики і полягають у «можливості втягування її у воєнні конфлікти, потрапляння в зону економічних чи політичних інтересів світових лідерів з подальшим їх закріпленням воєнними засобами, використання території країни як плацдарму для «з'ясування відносин» між світовими лідерами» (Кіндзерський, 2011, с. 12). Подальший розвиток подій засвідчив обґрунтованість застережень вченого, а значний ресурсний і мінерально-сировинний потенціал України за відсутності розвинутої промислово-технологічної бази лише підвищив її вразливість до зовнішнього економічного та силового тиску, що, зокрема, знаходить відображення у положеннях Стратегії критичних мінералів.

Попри несистемність і фрагментарність, в Україні за період незалежності здійснювалися спроби реалізації промислової політики, частина яких мала позитивний ефект. Так, запровадження у 1999 р. експортного мита на насіння соняшнику (на рівні 23 %) дозволило країні перейти від експорту сировини до олійно-екстракційної переробки, завдяки чому Україна стала найбільшим у світі експортером соняшникової олії; мораторій на експорт лісу-кругляку з 2017 р. сприяв зростанню деревообробної промисловості та внутрішньої переробки; програма компенсації вітчизняним аграріям 25 % вартості сільськогосподарської техніки українського виробництва, запроваджена у 2017 р., стимулювала відновлення та розвиток галузі аграрного машинобудування¹⁶. Водночас ці заходи впроваджувалися в умовах високої відкритості національної економіки, яка зберігається й досі. Так, у 2024 р. частка зовнішньоторговельного обороту України у ВВП становила близько 78 %, а середній показник за 1989—2024 рр. — 88,7 %¹⁷. За умов сировинної спеціалізації така відкри-

тість відтворює траєкторію економічного відставання та підвищує імовірність закріплення країни у низькододічних сегментах глобальних ланцюгів доданої вартості.

Теоретичне пояснення цього явища надає гіпотеза Пребіша-Зінгера (Prebisch, 1950; Singer, 1950), яка в первинному формулюванні та подальших інтерпретаціях пояснює довгострокову тенденцію погіршення умов торгівлі країн-експортерів сировини та продуктів із низькою доданою вартістю порівняно з країнами, що спеціалізуються на виробництві технологічно складних промислових товарів. Ціни на сировину та прості вироби зростають повільніше або навіть знижуються порівняно з цінами на високотехнологічну продукцію. Це формує асиметрію вигід зовнішньої торгівлі, оскільки для забезпечення імпорту технологій і складних товарів країни із сировинною спеціалізацією змушені постійно нарощувати фізичні обсяги експорту.

Економічна історія свідчить, що для країн, промисловість яких ще не здатна повною мірою витримувати зовнішню конкуренцію, передчасна лібералізація торгівлі та безумовна відкритість ринків істотно ускладнюють формування конкурентоспроможної промисловості. Перше і найбільш впливове обґрунтування необхідності тимчасового захисту «молодих галузей промисловості» (*infant industries*) запропонував перший міністр фінансів США А. Гамільтон, якого вважають одним із засновників промислової політики. У доповіді до Конгресу¹⁸ (1791 р.) він наголошував, що новостворені американські мануфактурні виробництва потребують цілеспрямованої державної підтримки та тимчасового захисту від зовнішніх конкурентів до того часу, поки не зміцніють. Як інструменти такого захисту він розглядав тарифні бар'єри і субсидії, доповнені державними інвестиціями в інфраструктуру та стимулюванням винахідництва. Практичне втілення цього курсу в економічній політиці США розпочалося у 1816 р. й упродовж наступних десятиліть країна підтримувала один

¹⁶ Комітеті з питань економічного розвитку Верховної Ради України. (n. d.). Переробна промисловість: зайнятість, економічне зростання, спроможна держава. <https://komprompol.rada.gov.ua/uploads/documents/31367.pdf>

¹⁷ The Global Economy.com. (2026). Ukraine: Trade openness. https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/trade_openness/; World Bank. (n.d.). Trade (% of GDP) –

Ukraine [Dataset]. https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?locations=UA&utm_source

¹⁸ National Archives (n.d.-b). Alexander Hamilton's Final Version of the Report on the Subject of Manufactures [5 December 1791]. Founders Online. <https://founders.archives.gov/documents/Hamilton/01-10-02-0001-0007>

із найвищих у світі середніх промислових тарифів, зберігаючи його аж до середини ХХ ст., тобто понад 100 років. Саме завдяки цьому країні вдалося сформувавши конкурентоспроможний промисловий сектор (Chang, 2003).

Узагальнення і теоретичне осмислення цих питань дістало подальшого розвитку у праці Ф. Ліста «Національна система політичної економії» (1841 р.), у якій зазначено, що вільна торгівля є вигідною промислово розвинутим країнам, але шкодить країнам, які перебувають на етапі індустріалізації. Щоб урівноважити умови міжнародного обміну, такі країни мають запроваджувати тимчасовий захист і підтримку національних мануфактур (на час їх становлення та зміцнення) і лише після цього поступово відкривати ринки для іноземних товарів (Ліст, 2021).

Сформульовані Ф. Лістом висновки дістали емпіричного підтвердження в аналізі історичного досвіду провідних економік світу. Так, Хаджун Чанг¹⁹, спростовуючи усталений міф про вільну торгівлю як рушій розвитку, доводить, що практично всі розвинуті нині країни — від Великобританії та США до Японії та нових індустріальних країн Східної Азії — на етапі свого індустріального становлення активно застосовували протекціонізм і промислово політику. Лише здобувши промислове лідерство, провідні західні держави почали нав'язувати іншим країнам рецепти вільної торгівлі, яких самі ніколи не дотримувалися.

На цьому ж наголошують Г. Макстон і Й. Рандерс (Макстон, Рандерс, 2017, с. 122—123): без тимчасових торговельних обмежень країнам із сировинною спеціалізацією складно буде вирватися з траєкторії відсталості. Саме таким шляхом, вводячи обмеження на імпорту промислових товарів, розбудували власну промисловість Китай, Японія та Південна Корея у ХХ ст. Водночас країнам, що розвиваються, набагато важче скористатися підходом азіатських країн. Причина полягає в угодах про вільну торгівлю, які накладають обмеження на підтримку ними власної промисловості та передбачають санкції в разі порушення встановлених правил, що перешкоджатимуть

¹⁹ Chang H.-J. (2003). Kicking away the ladder: The «real» history of free trade. *Foreign Policy in Focus Special Report*. https://fpif.org/kicking_away_the_ladder_the_real_history_of_free_trade/

інтересам розвинутих країн і великих світових корпорацій.

Україна зазнає вказаних обмежень як напівпериферійна економіка, що безпосередньо позначається на можливостях реалізації її промислової політики. Ідеться насамперед про:

- зобов'язання України в межах Світової організації торгівлі (СОТ), членом якої вона є з 2008 р. СОТ встановлює обов'язкові для держав-членів правила міжнародної торгівлі на основі Марракеської угоди, що набула чинності у 1995 р. У межах цих правил Угода про торговельні аспекти інвестиційних заходів (Agreement on Trade-Related Investment Measures, TRIMs) обмежує застосування вимог щодо локалізації; Угода про субсидії та компенсаційні заходи (Agreement on Subsidies and Countervailing Measures — SCM) забороняє субсидії, надання яких поставлено в залежність від здійснення експорту та імпортозаміщення; Угода про державні закупівлі (Agreement on Government Procurement, GPA) обмежує можливості використання вимог локалізації в публічних (державних) закупівлях. Показово, що запровадження та розширення локалізаційних вимог у публічних закупівлях України — інструменту, який розвинуті країни ЄС активно застосовували на етапі свого індустріального становлення, нині фіксується з боку ЄС як торговельний бар'єр. У картці цього бар'єра²⁰ прямо зазначено, що в Україні діють два нормативно-правових акти з вимогами локалізації в державних закупівлях, які суперечать принципам рівного ставлення та недискримінації, закріпленим у відповідному розділі Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, а також в Угоді СОТ про державні закупівлі. Однак наразі сам ЄС вдається до аналогічних інструментів. У березні 2026 р. Європейська Комісія представила законодавчу пропозицію про промисловий акселератор (Industrial Accelerator Act²¹), який

²⁰ European Commission (n.d.). *Amendments to the Public Procurement Law introducing LCR (Barrier ID 16663)*. Access2Markets — Trade barriers database. <https://surl.li/urvkji>

²¹ European Commission (2026). Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing a framework of measures for the acceleration of industrial capacity and decarbonisation in strategic sectors and amending Regulations (EU) 2018/1724, (EU) 2024/1735 and (EU) 2024/3110 (COM(2026) 100 final). Brussels. <https://surl.li/mnzjif>

запроваджує обов'язкові вимоги щодо частки продукції європейського походження в державних закупівлях, програмах підтримки та аукціонах у стратегічних секторах (енергоємних індустріях, виробництві технологій із нульовим рівнем викидів та автомобільній промисловості) для підтримки розвитку, конкурентоспроможності й резильєнтності сектору переробної промисловості ЄС, створення якісних робочих місць і переходу до чистих технологій. При цьому індустріалізація має на меті збільшення частки переробної промисловості у ВВП ЄС до 20 % до 2035 р.;

- зобов'язання в межах програми міжнародної фінансової підтримки МФФ (Extended Fund Facility), умови якої скорочують набір інструментів, які Україна може застосувати без ризику втрати фінансування або порушення короткострокової макрофінансової стабільності;

- домовленості, пов'язані зі статусом країни-кандидата на вступ до ЄС (Копенгагенські критерії, *acquis communautaire*), які встановлюють правила державної допомоги та обмежують селективне субсидування окремих галузей або підприємств, а також пряму підтримку великих компаній — «національних чемпіонів», допускаючи застосування переважно горизонтальних інструментів політики, як-от підтримка наукової сфери, малих і середніх підприємств, «зеленої» трансформації виробництва;

- інструменти підтримки та планування відновлення України від ЄС (програма фінансової підтримки ЄС «Ukraine Facility» на 2024—2027 рр. та затверджений у її межах *Ukraine Plan*), які прив'язують фінансування до визначених пріоритетів та індикаторів виконання, зумовлюючи спрямування коштів на реформи та інвестиційні напрями, узгоджені з порядком денним ЄС, тим самим звужуючи можливості використання цих ресурсів для підтримки промисловості з метою відновлення економічної активності поза затвердженими в *Ukraine Plan* пріоритетами й умовами надання допомоги;

- імплементацію кліматичних вимог ЄС (European Green Deal, CBAM, Net-Zero Industry Act, вимоги ESG), яка посилює регуляторні обмеження для енерго- і вуглецевоємних виробництв і зумовлює переорієнтацію промислової політики на декарбонізацію, підвищення енергоефективності та «зелений» перехід;

- асиметрію переговорної позиції України у взаємодії з ТНК під час залучення інвестицій та інтеграції у глобальні ланцюги, що ускладнює закріплення в інвестиційних проектах вимог щодо локалізації виробництва, трансферу технологій та управлінських компетенцій, а також включення українських виробників у глобальні ланцюги на більш вигідних для них умовах. Це обмежує можливості просування України до сегментів ланцюгів із вищою доданою вартістю.

У сукупності ці інституційні, фінансові, торговельні й екологічні обмеження, з одного боку, звужують можливості застосування в Україні політики протекціонізму та державної підтримки національних виробників, а з іншого — задають умови та пріоритети трансформації національної промисловості на новій технологічній основі. Мінімізація їх негативного впливу потребує переосмислення вихідних позицій України у взаємодії з міжнародними партнерами та послідовної дипломатичної та переговорної роботи щодо розширення доступного інструментарію промислової політики. Україні важливо аргументувати, що розвиток її промислового сектору відповідає не лише національним інтересам, а й інтересам міжнародних партнерів, насамперед Європейського Союзу, зокрема в частині зменшення зовнішніх залежностей, підвищення стійкості ланцюгів постачання, розміщення частини виробництв ближче до внутрішнього ринку ЄС. У цьому контексті Україна має позиціонуватися як повноправний учасник формування та функціонування європейських виробничих ланцюгів, а не як реципієнт фінансових ресурсів.

Реалізація такої ролі потребує розвитку складних продуктивних (виробничих) спроможностей країни²², що дозволять перейти від сировинної спеціалізації та простих виробничих операцій до виконання складніших функцій і збільшення частки доданої вартості, яка

²² Концепція продуктивних (виробничих) спроможностей (productive capabilities) розглядається в руслі підходу економічної складності Р. Хаусмана і С. Ідальго та означає сукупність комплементарних матеріальних і нематеріальних чинників (технологій, виробничих і організаційних практик, інженерних та управлінських компетенцій, інституційних правил, інфраструктури, людського капіталу та різних форм знань, у т.ч. неявних), комбінації яких визначають межі того, що економіка здатна виробляти (Hausmann et al., 2013).

створюється в країні. Це передбачає структурно-технологічну трансформацію промисловості, що охоплює два взаємопов'язаних виміри. Перший полягає у технологічно-економічному оновленні для підвищення ефективності, продуктивності й конкурентоспроможності промисловості та, відповідно, передбачає дотримання ключових принципів Індустрії 4.0, таких як інтероперабельність, віртуалізація, децентралізація, здатність збирати, обробляти та використовувати дані в режимі реального часу, сервісна орієнтація та модульність²³. Другий пов'язаний із формуванням нової системи ціннісно-цільових орієнтирів промислового розвитку, уособлених в Індустрії 5.0, що акцентує увагу на людиноцентричності, стійкості та резильєнтності. Це означає доповнення (а не витіснення) людських здібностей машинами, врахування соціально-екологічних наслідків виробництва та орієнтацію на досягнення суспільно значущих цілей²⁴. На відміну від розвинутих країн, у яких Індустрія 5.0 виникла як реакція на надмірну технологізацію Індустрії 4.0, для України ці два виміри мають реалізовуватися одночасно для відбудови промисловості за новими технологічними та ціннісними принципами.

У зв'язку з цим постає питання, як саме ці зміни позначатимуться на позиції України у глобальних ланцюгах доданої вартості з точки зору характеру виконуваних функцій та утримуваної частки доходу всередині країни. Дві країни можуть мати однакову галузеву спеціалізацію, зокрема автомобільну промисловість, але перебувати на різних позиціях у глобальних ланцюгах, оскільки одна спеціалізується на дослідженнях, розробках, інжинірингу та інших складних функціях, а інша — на складанні авто з готових компонентів (наприклад, США і Мексика, Німеччина та Румунія). Тобто

²³ Smit J., Kreutzer S., Moeller C., Carlberg M. (2016). *Industry 4.0* (Study No. IP/A/ITRE/2015-02; PE 570.007). European Parliament, Directorate-General for Internal Policies of the Union, Policy Department A: Economic and Scientific Policy. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU%282016%29570007_EN.pdf?utm_source, p. 21.

²⁴ Breque M., De Nul L., Petridis A. (2021). *Industry 5.0: Towards a sustainable, human-centric and resilient European industry*. European Commission. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/468a892a-5097-11eb-b59f-01aa75ed71a1/>

галузь вони мають одну й ту саму, а функціональну спеціалізацію, а отже, економічні вигоди та позицію у глобальній економіці — різні. Саме тому промислова політика має бути спрямована не лише на нарощування обсягів виробництва, а й на підвищення його функціональної складності та частки внутрішньої доданої вартості.

Споріднені напрями диверсифікації як аналітична основа формування селективної промислової політики України

Оскільки Україна займає сьогодні переважно початкові ланки виробничих ланцюгів, їй доцільно забезпечувати промислове зростання (збільшувати обсяги промислового виробництва) та одночасно нарощувати високодохідні функції (дослідницькі, інженерні, технологічні, цифрові), підтримувати такі види промислової діяльності, які забезпечують інноваційне оновлення та диверсифікацію економіки, зменшують залежність від експорту природних ресурсів і тим самим впливають на якість економічного зростання. Це потребує не декларативної, а дієвої економічної стратегії промислового відродження та розвитку, яка визначить стратегічне бачення національної промисловості, систему пріоритетів і стратегічну мету, досягненню яких буде підпорядкована послідовна промислова політика. Водночас промислова політика за своєю природою не є і не може бути нейтральною, оскільки не є нейтральною і сама структура економіки. Різні види діяльності продукують різну динаміку зростання (про що йшлося вище), тому вибір і цілеспрямована зміна структури економіки є завданням держави. Ринок не забезпечує переходу економіки до складніших видів діяльності через високі ризики, провали координації та зовнішні ефекти, які приватний бізнес не здатен подолати самостійно. За відсутності державного втручання економіка застрягає в пастці периферизації, тому селективність має бути ключовим принципом промислової політики.

Як наголошує Дж. Стігліц, економічне зростання можливе й без структурних змін, однак у такому разі воно не буде ані сталим, ані справедливим. Усі країни потребують структурної трансформації: розвинуті — у відповідь на технологічний розвиток, глобалізацію та сер-

візацію економіки; Китай — для переходу від стратегії експортно-орієнтованого зростання до зростання, зумовленого внутрішнім попитом, від кількісного до якісного зростання; економіки, які базуються на природних ресурсах, — для диверсифікації, щоб уникнути залежності від природних ресурсів; усі країни — у відповідь на необхідність вирішення проблем зміни клімату та демографічних змін. Потреба в структурній трансформації є основою економічного розвитку (Stiglitz, 2021).

Селективність передбачає стратегічні компроміси — визначення видів діяльності, функцій та спроможностей, які підтримуються пріоритетно, а які — ні. Встановлення пріоритетів потребує не довільного вибору, а аналітичного обґрунтування. Практичним орієнтиром для такого вибору може стати інструмент підходу економічної складності «Продуктовий простір» (*Product Space*), який дозволяє визначити перспективні для освоєння види діяльності та продукти на основі трьох взаємопов'язаних характеристик, що вимірюються відповідними індексами:

1) відстані від наявних виробничих спроможностей (*distance index*) — показує, наскільки легко країна може освоїти даний продукт з огляду на наявні компетенції та коопераційні зв'язки;

2) технологічної складності (*complexity index*) — характеризує потенціал продукту для створення високої доданої вартості на основі різноманітності та складності знань, необхідних для його виробництва;

3) потенціалу диверсифікації (*opportunity gain index*) — показує, якою мірою освоєння даного продукту відкриває доступ до інших складних виробництв у майбутньому.

Оптимальними для структурної трансформації економіки є продукти, досяжні для освоєння з огляду на наявні компетенції, технологічно складніші за поточну спеціалізацію країни і такі, що відкривають можливості для подальшої диверсифікації. Однак конкретне співвідношення цих характеристик визначається умовами кожної країни.

Для України, з урахуванням обмеженості фінансових ресурсів, потреби у відновленні руйнувань і підвищенні доходів бюджету, при визначенні перспективних для освоєння видів діяльності використано збалансований підхід

інструменту *Product Space*, що спирається на наявні, але невикористані спроможності країни. Показовим прикладом таких спроможностей є дронна індустрія²⁵. В Україні функціонує близько 450 виробників безпілотних літальних апаратів²⁶, і хоча комплектуючі для них здебільшого імпортуються (літій для акумуляторів, спеціалізовані постійні магніти на основі рідкоземельних елементів), наявність інженерних компетенцій у сфері конструювання та програмного забезпечення вказує на потенціал виходу вітчизняних виробників на зовнішні ринки зі складними технологічними продуктами. Україна зберігає потенціал для розвитку виробництва із вищою доданою вартістю і в інших галузях. Зокрема, надмірна сировинна орієнтованість титанової галузі (понад 80 % руд і концентратів експортується без переробки) за наявності відповідної науково-дослідної бази та інженерних компетенцій свідчить про нереалізовані можливості нарощування виробничих спроможностей у сфері глибокої переробки титанової сировини та виробництва кінцевої продукції з високою доданою вартістю (Venger et al., 2024). Однак їх успішна реалізація залежить від державної політики у сфері критичних мінералів.

Збалансований підхід інструменту *Product Space* надає пріоритет продуктам, досяжним для освоєння у короткостроковій перспективі, при одночасному врахуванні їх технологічної складності та потенціалу диверсифікації як критеріїв довгострокової стратегічної цінності. Застосування цього підходу до аналізу виробничих спроможностей України дало змогу виокремити чотири групи видів економічної діяльності та відповідні продукти²⁷, які мають помірну відстань від наявних компетенцій (*distance index* коливається в межах від 0,766 до 0,795), що свідчить про відносну досяжність їх освоєння у короткостроковій перспективі.

²⁵ Цей приклад не підміняє відбір пріоритетів у межах інструменту *Product Space*, а ілюструє наявність в Україні компетенцій, здатних підтримати перехід до складніших видів діяльності.

²⁶ Reuters (2026, February 9). *Ukraine opens up arms exports, seeking cash from wartime technology*. https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/ukraine-opens-up-arms-exports-seeking-cash-wartime-technology-2026-02-09/?utm_source%20

²⁷ Наведений перелік видів діяльності та продуктів є ілюстративним і не претендує на вичерпність.

Таблиця 2. Споріднені напрями диверсифікації економіки України за критеріями досяжності освоєння, технологічної складності та потенціалу диверсифікації (станом на 2024 р.)

Вид економічної діяльності	Продукти	Середня відстань	Середня складність	Середній потенціал диверсифікації
Виробництво машин і устаткування, автотранспортних засобів та інших готових виробів (КВЕД 26, 28, 29, 32)	Машини для обробки ґрунту, верстати для обробки деревини, запчастини для металообробних верстатів, частини моторних транспортних засобів, медичні, стоматологічні або ветеринарні меблі, автоматичні регулювальні прилади	0,784	0,945	0,217
Виробництво електричного устаткування (КВЕД 27)	Електричні трансформатори, електричні щити, електродвигуни та генератори, холодильники, морозильні камери, котли центрального опалення, електричні сигнали та засоби керування рухом	0,778	0,841	0,172
Виробництво неметалевої мінеральної продукції та готових металевих виробів (КВЕД 23, 25)	Багатошарове ізоляційне скло, скловолокно, кріплення, фітинги з недорогоцінних металів, ножі та леза для машин	0,775	0,746	0,178
Виробництво фармацевтичних продуктів (КВЕД 21)	Фасовані лікарські засоби	0,771	0,453	0,141

Примітка: Показники розраховано як середні арифметичні по продуктах у групі для узагальненої характеристики привабливості видів діяльності. Середня відстань — середнє значення *distance index* (чим менше, тим легше освоєння); середня складність — середнє значення *complexity index* (чим вище, тим більший потенціал доданої вартості); середній потенціал диверсифікації — середнє значення *opportunity gain index* (чим вище, тим ширші можливості для подальшої диверсифікації).

Джерело: розраховано і складено за The Growth Lab at Harvard University (2024). Country Profiles. Ukraine. <https://atlas.hks.harvard.edu/countries/804>

Водночас ці види діяльності та продукти істотно відрізняються за рівнем технологічної складності (*complexity index* 0,360—1,37) — майже в чотири рази — та потенціалом диверсифікації (*opportunity gain index* 0,106—0,269) — більш ніж удвічі, що зумовлює їх різну стратегічну пріоритетність (табл. 2).

У результаті аналізу кореляцій між цими індексами для вибірки з 17 продуктів виявлено, що індекс потенціалу диверсифікації тісно корелює з індексом технологічної складності ($R=0,85$) та індексом відстані від поточних виробничих спроможностей ($R=0,92$). Тобто найбільш привабливі з точки зору довгострокового потенціалу продукти (високі складність та потенціал диверсифікації) є найскладнішими для швидкого освоєння (*distance index* — високий). Наприклад, запчастини для

металообробних верстатів мають найвищий потенціал диверсифікації (*opportunity gain index* — 0,269), але і найбільшу відстань від наявних спроможностей (*distance index* — 0,795), що робить їх освоєння складнішим у короткостроковій перспективі. Натомість машини для обробки ґрунту мають меншу відстань від наявних спроможностей (*distance index* — 0,768), проте найнижчий потенціал диверсифікації (*opportunity gain index* — 0,106), що обмежує їх стратегічну цінність для структурної трансформації економіки. Це означає, що промислова політика не може одночасно максимізувати всі три характеристики: вибір між досяжністю освоєння у короткостроковій перспективі та технологічною складністю і потенціалом диверсифікації у середньо- і довгостроковій перспективі кожного разу є

компромiсом, який держава має здійснювати свiдомо, аналітично обґрунтовано та у взаємодії з бізнесом.

Стратегічне проектування промислової політики України

З урахуванням вищевикладеного доцільно сформулювати стратегічне бачення національної промисловості й визначити на його основі стратегічну мету, завдання та принципи державної промислової політики. Таке бачення є вихідною умовою для формування стратегії промислового відродження та розвитку України — стратегії, яка, за Е. Дж. Ван ден Стіном (Van den Steen, 2017), визначає те, що варто робити, а від чого слід відмовитися, задає загальний напрям розвитку та є орієнтиром для прийняття всіх інших управлінських рішень. За її відсутності політика ризикує перетворитися на сукупність розрізаних програм і заходів, які не підпорядковані єдиній довгостроковій траєкторії структурних змін.

Стратегічне бачення. Промисловість України — диверсифікований сектор економіки із зростаючою технологічною складністю, що поетапно просувається від простих до складніших виробничих функцій у глобальних ланцюгах доданої вартості, трансформується відповідно до принципів Індустрій 4.0 та 5.0, нарощує додану вартість і забезпечує продуктивну, добре оплачувану зайнятість в умовах євроінтеграції.

Стратегічна мета промислової політики України — структурна трансформація економіки шляхом переходу від сировинної спеціалізації та простих виробничих операцій до виробництва технологічно складних продуктів і виконання високодохідних функцій як основи забезпечення якісного, сталого та справедливого економічного зростання.

Завдання промислової політики України:

- подолання сировинної спеціалізації та деіндустріалізації економіки шляхом нарощування виробництва технологічно складних продуктів і збільшення частки доданої вартості, що створюється й утримується всередині країни;

- нарощування складних продуктивних спроможностей у пріоритетних видах промислової діяльності, визначених на основі споріднених напрямів диверсифікації, виходячи з оцінки досяжності освоєння, технологічної складності та потенціалу диверсифікації;

- збільшення частки переробної промисловості у структурі ВВП з 8,4 до 20 % (рівня промислово розвинутих країн) як кількісного орієнтиру промислового зростання економіки України;

- структурно-технологічна трансформація промисловості згідно з принципами Індустрії 4.0 шляхом технологічно-економічного оновлення виробництва та формування нової системи ціннісно-цільових орієнтирів його розвитку на засадах Індустрії 5.0;

- підтримка видів промислової діяльності, що забезпечують інноваційний розвиток і диверсифікацію економіки, скорочують частку сировинного експорту в структурі зовнішньої торгівлі;

- забезпечення продуктивної та добре оплачуваної зайнятості як соціального виміру структурної трансформації економіки.

Принципи промислової політики України:

- цілеспрямованості — підпорядкування інструментів і заходів промислової політики єдиній стратегічній меті структурної трансформації економіки, недопущення розпорошення ресурсів на ініціативи та напрями діяльності, що не відповідають довгостроковій траєкторії змін;

- селективності — відбір і підтримка пріоритетних видів промислової діяльності на основі досяжності їх освоєння, технологічної складності та потенціалу диверсифікації за умови прозорості, підзвітності та прив'язки до цілей і показників результативності;

- збалансованості — поєднання короткострокової досяжності освоєння нових виробництв з їх довгостроковою стратегічною цінністю;

- адаптивності — здатність коригувати пріоритети в міру нарощування виробничих спроможностей та зміни зовнішніх умов;

- доказовості — відбір і масштабування інструментів промислової політики на основі моніторингу їх результативності, своєчасне припинення підтримки неефективних виробництв і концентрація ресурсів на тих, що демонструють результативність;

- інструментальної гнучкості — максимальне використання допустимого інструментарію промислової політики в умовах зовнішніх обмежень і цілеспрямоване розширення його меж через переговорну взаємодію з міжнародними партнерами;

- технологічної трансформації — поетапне перетворення промисловості на смарт-промисловість шляхом упровадження принципів Індустрії 4.0 як умови підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності виробництва;

- людиноцентричності, стійкості та резильєнтності — підпорядкування технологічної трансформації промисловості інтересам людини і суспільства відповідно до принципів Індустрії 5.0: технології доповнюють людські здібності, виробництво враховує соціально-екологічні наслідки, а промисловість здатна зберігати стійкість в умовах криз і зовнішніх потрясінь.

Реалізація запропонованих стратегічних заходів дозволить Україні подолати сировинну спеціалізацію, наростити виробництво технологічно складних продуктів і забезпечити структурну трансформацію економіки як основи її самодостатності, сталого та справедливого зростання.

Висновки

Повернення промислової політики до глобального порядку денного після десятиліть дискредитації підтверджує її вирішальну роль у забезпеченні національної безпеки та структурної трансформації економіки — завдань, які для сучасної України є першочерговими і невідкладними.

Структурна слабкість національної економіки є результатом багаторічного дотримання рекомендацій Вашингтонського консенсусу й ігнорування прогресивних структурних законірностей економічного розвитку. За період незалежності частка переробної промисловості у ВВП скоротилася більш ніж у п'ять разів — до 8,4 % у 2024 р., що закріпило за Україною роль постачальника сировини та продуктів низького ступеня переробки у низькодохідних сегментах міжнародного поділу праці. Одночасне падіння економічної складності (майже на 60 % за 1996—2023 рр.) свідчить про те, що деіндустріалізація в Україні не супроводжувалася переходом до складніших видів діяльності, а означала примітивізацію структури економіки та звуження виробничо-експортних спроможностей країни. Продовження сировинно-боргового сценарію в умовах зовнішньої фінансової залежності не усуває першопричин економічної відсталості,

не формує якісно нових джерел зростання та призводить до периферизації. Вихід із цієї пастки вбачається у відродженні промислово-технологічної бази та реалізації проактивної промислової політики з урахуванням вимог Індустрій 4.0 і 5.0, що частково знайшло відображення в запровадженій у 2024 р. урядовій програмі «Зроблено в Україні».

Можливості формування та реалізації проактивної промислової політики в Україні обмежені комплексом зовнішніх інституційних, фінансових, торговельних й екологічних чинників: зобов'язаннями України в межах СОТ та програми міжнародної фінансової підтримки МВФ, вимогами *acquis communautaire* та умовами програми «Ukraine Facility», кліматичним порядком денним ЄС, а також асиметрією переговорної позиції України у взаємодії з ТНК. Ці обмеження є проявом глибшої структурної асиметрії світової економіки, за якої розвинуті країни, що свого часу сформували власну промисловість за допомогою політики протекціонізму та підтримки національних виробників, встановлюють правила міжнародної торгівлі, які фактично позбавляють країни, що розвиваються, можливості відтворити їхній шлях розвитку. Для України мінімізація негативного впливу цих обмежень потребує послідовного й аргументованого відстоювання права на розширення допустимого інструментарію промислової політики в процесі дипломатичної та переговорної роботи з міжнародними партнерами. Стратегічним пріоритетом для України має стати зміцнення її позицій у глобальних ланцюгах доданої вартості шляхом переходу від напівпериферійної позиції до виконання складніших функцій та нарощування частки доданої вартості, що створюється всередині країни. Реалізація цього пріоритету потребує структурно-технологічної трансформації промисловості за двома взаємопов'язаними напрямками: технологічно-економічним згідно з принципами Індустрії 4.0 і ціннісно-цільовим на засадах Індустрії 5.0.

Промислова політика України має одночасно забезпечувати промислове зростання та розвиток складних видів діяльності, що сприяють інноваційному оновленню, диверсифікації економіки, зменшують залежність від експорту природних ресурсів, впливаючи не швидкість та якість економічного зростання. За сво-

єю природою промислова політика не є нейтральною, оскільки не є нейтральною і сама структура економіки: різні види діяльності продукують різну динаміку зростання, тому селективність є її ключовим принципом. Аналітичною основою для визначення пріоритетів промислової політики може стати інструмент «продуктовий простір» підходу економічної складності, який оцінює перспективні для освоєння види діяльності та продукти на основі трьох взаємопов'язаних характеристик, що вимірюються індексами: досяжності освоєння, технологічної складності та потенціалу диверсифікації. Його застосування дозволило визначити чотири пріоритетні групи видів промислової діяльності (виробництво машин і устаткування, автотранспортних засобів та інших готових виробів; електричного устаткування; неметалевої мінеральної продукції та готових металевих виробів; фармацевтичних продуктів), освоєння яких є відносно досяжним у короткостроковій перспективі з огляду на наявні компетенції. Виявлено, що потенціал диверсифікації тісно корелює як з технологічною складністю, так і з відстанню від наявних виробничих спроможностей, тобто найприва-

бливіші в довгостроковій перспективі продукти є водночас найскладнішими для швидкого освоєння. Тому вибір між короткостроковою досяжністю та довгостроковою стратегічною цінністю щоразу є компромісним рішенням, яке має бути прозорим, обґрунтованим і прийматися у взаємодії з бізнесом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні стратегічних засад формування промислової політики України, спрямованої на подолання пастки периферизації та зміну структури економічної діяльності шляхом нарощування продуктивних спроможностей країни в умовах зовнішніх обмежень і технологічних викликів. Перевага запропонованих стратегічних засад полягає в їхній комплексності, що охоплює розкриття структурної слабкості національної економіки; теоретичне осмислення природи зовнішніх обмежень формування промислової політики країнами периферії та напівпериферії, систематизацію їх проявів в Україні; обґрунтування доцільності застосування підходу економічної складності для визначення споріднених напрямів диверсифікації економіки України; стратегічне проектування промислової політики з обґрунтуванням стратегічного бачення націо-

нальної промисловості, стратегічної мети, завдань і принципів формування та реалізації промислової політики, підпорядкованих єдиній довгостроковій траєкторії структурних змін.

ЛІТЕРАТУРА

- Вишневецький О. С. Смарт-промисловість: визначення і теорія стимулювання розвитку на основі локального протекціонізму. *Економіка промисловості*. 2023. № 3 (103). С. 5—27. <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.03.005>
- Геєць В. М. Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 2024. № 11 (756). С. 3—28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>
- Кіндзерський Ю. В. Особливості розвитку світової промисловості та їх вплив на формування екзогенних обмежень для виробництва в Україні. *Економіст*. 2011. № 12. С. 9—13. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000386609>
- Кіндзерський Ю. В. Промислова політика для економічного розвитку: до проблеми її обґрунтування з позицій світового досвіду та в контексті необхідності використання у воєнний період та при повоєнному відновленні в Україні. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 3. С. 110—129. <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.110>
- Кіндзерський Ю. В. Банки розвитку для структурних трансформацій економіки: особливості функціонування в світі та можливості формування в Україні. *Економічний аналіз*. 2025. Т. 35, № 1. С. 22—37. <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.022>
- Ліст Ф. Національна система політичної економії. Київ : Наш Формат, 2021. 368 с.
- Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату. Київ : Пабулум, 2017. 320 с.
- Підоричева І. Ю., Баш А. С. (2025а). Відновлення спеціальних економічних зон в Україні: курс на реіндустріалізацію та структурну перебудову економіки у воєнно-повоєнному періоді. *Економіка промисловості*. № 1 (109). С. 20—37. <http://doi.org/10.15407/econindustry.2025.01.020>
- Підоричева І. Ю., Баш А. С. (2025b). Теоретичне осмислення реконструкції в контексті повоєнного розвитку територій України. *Економіка промисловості*. № 3 (111). С. 3—22. <http://doi.org/10.15407/econindustry.2025.03.003>
- Пізано Г., Ші В. Індустріальний ренесанс Америки: шлях до національного процвітання. Київ: Наш Формат, 2024. 176 с.

- Райнерт Е. Як багаті країни стали багатими... і чому бідні країни залишаються бідними. Київ: Саміт-книга, 2019. 416 с.
- Череватський Д. Ю., Солдак М. О., Чейлях Д. Д. Національні промислові сектора: економічні та енергетичні характеристики. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2025. Вип. 109. С. 199–207. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-17>
- Chang H.-J. Kicking Away the Ladder: Infant Industry Promotion in Historical Perspective. *Oxford Development Studies*. 2003. Vol. 31, No. 1. P. 21–32. <https://doi.org/10.1080/1360081032000047168>
- Chang H.-J., Andreoni A. Industrial policy in the 21st century. *Development and Change*. 2020. Vol. 51 (2). P. 324–351. <https://doi.org/10.1111/dech.12570>
- Criscuolo C., Gonne N., Kitazawa K., Lalanne G. An industrial policy framework for OECD countries: Old debates, new perspectives. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers. 2022. No. 127. <https://doi.org/10.1787/0002217c-en>
- Evenett S., Jakubik A., Martín F., Ruta M. The return of industrial policy in data. IMF Working Paper WP/24/1. 2024. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/12/23/the-return-of-industrial-policy-in-data>
- Hausmann R., Hidalgo C. A., Bustos S., Coscia M., Chung S., Jimenez J., Simoes A., Yildirim M. A. The Atlas of Economic Complexity: Mapping Paths to Prosperity. MIT Press. 2013. 369 p. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9647.001.0001>
- Heyets V. M. Priority in the program of the post-war Ukraine's economic recovery. *International Economic Policy*. 2024. No. 2 (41). P. 8–20. <https://www.doi.org/10.33111/iep.eng.2024.41.01>
- Juhász R., Lane N. J., Rodrik D. *The new economics of industrial policy*. NBER Working Paper No. 31538. 2023. National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w31538>
- Kniaziev S., Soldak M. Momentum of industrial growth: methods of calculation and ways of use. *Economics. Ecology. Socium*. 2024. Vol. 8, No. 2. P. 12–33. <https://doi.org/10.61954/2616-7107/2024.8.2-2>
- Millot V., Rawdanowicz Ł. *The return of industrial policies*. OECD Economic Policy Papers No. 34. 2024. <https://doi.org/10.1787/051ce36d-en>
- Prebisch R. *The Economic Development of Latin America and its Principal Problems*. United Nations, 1950. <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/08ac817a-864c-4df6-961c-7745a3b2fae9/content>
- Singer H. W. The distribution of gains between investing and borrowing countries. *American Economic Review*. 1950. Vol. 40 (2). P. 473–485. <https://www.jstor.org/stable/1817090>
- Stiglitz J. E. From manufacturing-led export growth to a twenty-first century inclusive growth strategy. *Inequality in the Developing World*. Oxford University Press, 2021. P. 284–318. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198863960.003.0012>
- Stiglitz J. E., Lin J. Y., Monga C. The rejuvenation of industrial policy. World Bank Policy Research Working Paper No. 6628. 2013. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/f9ce5d52-b9d3-596e-98bc-9598b905da3b>
- Van den Steen E. J. A formal theory of strategy. *Management Science*. 2017. Vol. 63 (8). P. 2616–2636. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2016.2468>
- Venger V. V., Bykonja O. S., Hakhovych N. G., Kushnirenko O. M., Tsyplitska O. O. Development of titanium production in Ukraine: evolving prospects based on national R&D. *Sci. innov*. 2024. Vol. 20, No. 3. P. 40–52. <https://doi.org/10.15407/scine20.03.040>
- Vyshnevskiy O., Bozhyk M. Smart manufacturing as a strategic determinant of Ukraine's industrial policy amid global structural transformations. *Journal of European Economy*. 2025. Vol. 24 (3). P. 308–333. <https://doi.org/10.35774/jee2025.03.308>
- Wallerstein I. *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press, 2004. 128 p. <https://doi.org/10.1215/9780822399018>

Надійшла до редакції 03.03.2026 р.
Прийнята до друку 10.04.2026 р.
Опублікована 29.06.2026 р.

REFERENCES

- Vyshnevskiy, O. S. (2023). Smart manufacturing: definition and theory of stimulating development based on local protectionism. *Econ. promisl.*, 3(103), 5–27. <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.03.005> [in Ukrainian].
- Heyets, V. M. (2024). Contradictions and prospects of innovation-based economic growth in Ukraine. *Economy of Ukraine*, 11(756), 3–28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003> [in Ukrainian].
- Kindzerskiy, Y. V. (2011). Features of global industrial development and their impact on the formation of exogenous constraints for production in Ukraine. *Ekonomist*, 12, 9–13. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000386609> [in Ukrainian].
- Kindzerskiy, Y. V. (2023). Industrial policy for economic development: On the problem of its justification from the standpoint of world experience and in the context of its necessity during wartime and post-war recovery in Ukraine. *Economic Analysis*, 33(3), 110–129. <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.110> [in Ukrainian].
- Kindzerskiy, Y. V. (2025). Development banks for structural transformations of the economy: Features of functioning in the world and possibilities of formation in Ukraine. *Economic Analysis*, 35(1), 22–37. <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.022> [in Ukrainian].
- List, F. (2021). *The national system of political economy*. Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].

- Maxton, G., & Randers, J. (2017). *Reinventing prosperity: Managing economic growth to reduce unemployment, inequality and climate change*. Kyiv: Pabulum [in Ukrainian].
- Pidorycheva, I. Yu., & Bash, A. S. (2025a). Restoration of special economic zones in Ukraine: focus on reindustrialization and structural transformation of the economy in the war and post-war periods. *Ekon. promisl.*, 1(109), 20—37. <https://doi.org/10.15407/econindustry.2025.01.020> [in Ukrainian].
- Pidorycheva, I. Yu., & Bash, A. S. (2025b). Theoretical understanding of reconstruction in the context of post-war development of Ukrainian territories. *Ekon. promisl.*, 3(111), 3—22. <http://doi.org/10.15407/econindustry.2025.03.003> [in Ukrainian].
- Pisano, G., & Shih, W. (2024). *Producing prosperity: Why America needs a manufacturing renaissance*. Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].
- Reinert, E. (2019). *How rich countries got rich... and why poor countries stay poor*. Kyiv: Summit-Book [in Ukrainian].
- Cherevatskyi, D., Soldak, M., & Cheylyakh, D. (2025). National industrial sectors: economic and energy characteristics. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Economic Series*, (109), 199—207. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-17> [in Ukrainian].
- Chang, H.-J. (2003). Kicking away the ladder: Infant industry promotion in historical perspective. *Oxford Development Studies*, 31(1), 21—32. <https://doi.org/10.1080/1360081032000047168>
- Chang, H.-J., & Andreoni, A. (2020). Industrial policy in the 21st century. *Development and Change*, 51(2), 324—351. <https://doi.org/10.1111/dech.12570>
- Criscuolo, C., Gonne, N., Kitazawa, K., & Lalanne, G. (2022). *An industrial policy framework for OECD countries: Old debates, new perspectives*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0002217c-en>
- Evenett, S., Jakubik, A., Martín, F., & Ruta, M. (2024). The return of industrial policy in data (IMF Working Paper WP/24/1). <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/12/23/the-return-of-industrial-policy-in-data>
- Hausmann, R., Hidalgo, C. A., Bustos, S., Coscia, M., Chung, S., Jimenez, J., Simoes, A., & Yildirim, M. A. (2013). *The Atlas of Economic Complexity: Mapping paths to prosperity*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9647.001.0001>
- Heyets, V. M. (2024). Priority in the program of the post-war Ukraine's economic recovery. *International Economic Policy*, 2(41), 8—20. <https://www.doi.org/10.33111/iep.eng.2024.41.01>
- Juhász, R., Lane, N. J., & Rodrik, D. (2023). *The new economics of industrial policy*. NBER Working Paper No. 31538. National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w31538>
- Kniaziev, S. & Soldak, M. (2024). Momentum of industrial growth: methods of calculation and ways of use. *EES*, 8, 12—33. <https://doi.org/10.61954/2616-7107/2024.8.2-2>
- Millot, V., & Rawdanowicz, Ł. (2024). *The return of industrial policies*. OECD Economic Policy Papers No. 34. <https://doi.org/10.1787/051ce36d-en>
- Prebisch, R. (1950). *The economic development of Latin America and its principal problems*. United Nations. <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/08ac817a-864c-4df6-961c-7745a3b2fae9/content>
- Singer, H. W. (1950). The distribution of gains between investing and borrowing countries. *American Economic Review*, 40(2), 473—485. <https://www.jstor.org/stable/1817090>
- Stiglitz, J. E. (2021). From manufacturing-led export growth to a twenty-first century inclusive growth strategy. In *Inequality in the developing world* (pp. 284—318). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198863960.003.0012>
- Stiglitz, J. E., Lin, J. Y., & Monga, C. (2013). *The rejuvenation of industrial policy*. World Bank Policy Research Working Paper No. 6628. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/f9ce5d52-b9d3-596e-98bc-9598b905da3b>
- Van den Steen, E. J. (2017). A formal theory of strategy. *Management Science*, 63(8), 2616—2636. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2016.2468>
- Venger, V. V., Bykonja, O. S., Hakhovych, N. G., Kushnirenko, O. M., & Tsyplitska, O. O. (2024). Development of Titanium Production in Ukraine: Evolving Prospects Based on National R&D. *Science and Innovation*, 20(3), 40—52. <https://doi.org/10.15407/scine20.03.040>
- Vyshnevskiy, O., & Bozhyk, M. (2025). Smart manufacturing as a strategic determinant of Ukraine's industrial policy amid global structural transformations. *Journal of European Economy*, 24(3), 308—333. <http://doi.org/10.35774/jee2025.03.308>
- Wallerstein, I. (2004). *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822399018>

Received: 03.03.2026
Accepted: 10.04.2026
Published: 29.06.2026

Iryna Yu. Pidorycheva, Doctor of Economics, Senior researcher
E-mail: pidoricheva@nas.gov.ua; <https://orcid.org/0000-0002-4622-8997>
Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine
2 Maria Kapnist Street, Kyiv, 03057, Ukraine

UKRAINE'S INDUSTRIAL POLICY: PATHWAYS OUT OF A PERIPHERAL DEVELOPMENT TRAP

This article examines the challenges of designing and implementing industrial policy in peripheral and semi-peripheral economies under conditions of external constraints, using Ukraine as an illustrative example. The Ukrainian economy operates under the influence of multiple and often contradictory factors whose combined effect significantly narrows the available industrial policy toolkit and increases the risk of further peripheralization within the international division of labour. The origins of this vulnerability can be traced to long-standing adherence to Washington Consensus prescriptions, and the neglect of key structural regularities of economic development, including increasing returns, diversification of economic activities, economic complexity, cumulative causation, economies of scale, and cluster and synergy effects. The study characterizes the structural weakness of the Ukrainian economy, manifested in processes of deindustrialization, raw-material specialization, and the loss of economic complexity compared with the countries of Central and Eastern Europe. It also provides a theoretical interpretation of the nature of external constraints faced by peripheral and semi-peripheral countries in shaping industrial policy and systematizes their manifestations in Ukraine, including WTO trade commitments, the financial conditionality of IMF programmes, the requirements of the EU *acquis communautaire* and the “Ukraine Facility” programme, climate-related regulatory pressure from the European Union, as well as the asymmetry of bargaining power in interactions with transnational corporations. The paper shows that these constraints reflect deeper structural asymmetries of the global economy: countries that historically developed their industries through protectionist policies and state support for domestic producers now shape international trade rules that effectively limit the ability of developing economies to replicate a similar development trajectory. For Ukraine, mitigating the impact of these constraints requires both defending the right to expand the industrial policy toolkit in negotiations with international partners and strengthening domestic productive capabilities while increasing domestic value added. These conditions highlight the need for structural and technological transformation of industry along two inter-related dimensions: a techno-economic trajectory associated with the principles of Industry 4.0 and a value-oriented trajectory aligned with the concept of Industry 5.0. Using the economic complexity approach as an analytical basis for selective industrial policy, the study outlines related diversification paths for the Ukrainian economy that are relatively attainable given the country's existing productive capabilities while also possessing the potential to increase technological sophistication and enable further diversification. This framework provides an analytical basis for the implementation of a selective industrial policy aimed at fostering more complex economic activities. On this basis, the article substantiates strategic principles for Ukraine's industrial policy aimed at overcoming the peripheralization trap and facilitating the structural transformation of the economy through the development of productive capabilities under conditions of external constraints and the requirements of Industry 4.0 and Industry 5.0.

Keywords: industrial policy, structural transformation, diversification, productive capabilities, economic complexity, Industry 4.0 and 5.0, peripheral development trap.